UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

R. P. Adami Contzen E Societate Iesv, SS. Theol. Doct. Commentaria In Qvatvor Sancta Iesv Christi Evangelia

Contzen, Adam

Coloniæ Agrippinæ, M.DC.XXVI

Quæstio 2. Quam latè tenebræ fuerint diffusæ.

urn:nbn:de:hbz:466:1-82999

Visual Library

commodata. Noctium in quatuor vigilias, dierum in quatuor horas. vt eſt apud Cenſorin. de natal. c. 10. itaq; horæ poſteriores ſingulæ ternas comprehendebant. nec tamen eodem modo has numerant. Quidam primam horam aiunt eſſe, tres primas ab ortu ſolis. Tertiam vero tres ſequentes, ita vt tertia hora finiretur hora ſextâ, ſeu meridie. Inde ſexta inciperet, & contineret tres ſequentes vſque ad nonam. Nona vero perduraret ad ſolis occaſum. vt ex hoc ſchemate cognoſci poteſt.

Ortus ſolis.	1. 2. 3. Prima.	4. 5. 6. Tertia.	7. 8. 9. Sexta.	10. 11. 12. Nona.

Alij vero, vt Baronius aliter inchoant, & tertiam appellant, quæ immediatè ortui ſolis adhæret, vt ex hoc ſchemate apparet.

Ortus ſolis.	1. 2. 3. Tertia.	4. 5. 6. Sexta.	7. 8. 9. Nona.	Veſpera.

Ex his facile eſt conciliare Euangeliſtas. Nam Ioannes ait Chriſtum damnatum cum eſſet hora quaſi ſextâ: Marcus crucifixum horâ tertiâ. Nam ſub finem horæ tertiæ, imminēte iam ſextâ crucifixus eſt. ideo & Ioannes ait fuiſſe quaſi ſextam, cum dicta eſt in Chriſtum ſententia, continuo .n. raptatus eſt ad ſuppliciū.

An vero priore, an poſteriore modo numerandæ ſint horæ, dubium eſt. Mihi probabilior videtur prior enumeratio, quæ cum noſtris in Germaniâ horis ita componitur.

Ortus ſolis.	Prima hora cōtinet Iudaicā. 1. 2. 3.	Tertia hora cōtinet Iudaicā. 4. 5. 6.	Sexta cōtinet Iudaicam. 7. 8. 9.	Nona cōtinet Iudaicam. 10. 11. 12.
	noſtram. 7. 8. 9. incluſiue.	noſtram. 10. 11. 12.	noſtram. 1. 2. 3.	noſtram. 4. 5. 6.

Nam cum eſſet æquinoctium horâ ſextâ noſtrâ ſol ortus eſt. itaq; noſtrâ nonâ crucifixus eſſet Dominus. & tribus horis omnia tranſacta. quod videtur incredibile.

Nam multis modis accuſatur, & à Pilato defenditur. deinde ad Herodem mittitur & remittitur, accuſatur, irridetur. Tandem flagellatur, atq; iterum producitur. Deinde ſpinis coronatur, & illuditur: ac tandem educitur in locum ſupplicii, quæ omnia vix tribus horis contingere potuerunt. Præſertim tardante Pilato, & moras nectente. Communis vero ſententia veterum, & recentiorum eſt, circa meridiem Dominum eſſe crucifixum.

QVÆSTIO II.

Quam latè tenebræ fuerint diffuſæ?

Tenebræ mediocres.

§. 1. NOn fuerunt tenebræ denſæ quales Ægyptię, aut obſcuræ noctis, ſed quales eſſe ſolēt ſubluſtri lunæ ſplendore. Alioqui omnia negocia, ēt cuſtodum impedita fuiſſent. Nūc vidētur quidē cohorruiſſe, tamē diſputaſſe de cauſa tenebrarū: Tacuiſſe a. tempore tenebrarum credibile eſt, & omnino modeſtiores facti ſunt milites, Iudæi vero diſceſſiſſe videntur, niſi iam hora nona. nā poſt tenebras nihil amplius dixiſſe feruntur. Factas tenebras ait. S. Chryſoſt. cum iam à furore receſſiſſent καὶ σκόπει πότε γίνεται· ἐν μεσημβρίᾳ. ἵνα πάντες οἱ τὴν γῆν οἰκοῦντες μάθωσιν, ὅτι πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἡμέρα ἦν, ὅπερ ἱκανὸν ἦν αὐτοὺς ἐπιστρέψαι, οὐ τῷ μεγέθει τοῦ θαύματος, ἀλλὰ καὶ τῷ εὐκαίρως συμβῆναι. μετὰ γὰρ πάντα τὰ τῆς παροινίας, καὶ τῆς παρανόμου κωμῳδίας, τοῦτο γίνεται, ὅτε τὸν θυμὸν εἴασαν, ὅτε ἀνεπαύσαντο γελῶντες, ὅτε καιρὸν ἔλαβον τῶν σκωμμάτων, καὶ πάντα ἐφθέγξαντο ἅπερ ἠθέλησαν. τότε δείκνυσι τὸ σκότος, ἵνα κἂν οὕτως τὴν ὀργὴν ἀφέντες κερδάνωσιν ἀπὸ τοῦ θαύματος. *Id eſt.* [Tu vero ēt animaduerte, quādo tenebræ fiant, in media videl. die fiunt, vt vniuerſi, qui terram habitāt, videant: quia dies vbiq; terrarū tūc erat. Hoc ſignū non magnitudine ſolū miraculi, verum ēt quia opportunè accidit, ad cōuertēdos eos ſufficiebat: poſt omnia enim, quæ per inſaniam & furorem fecerunt, factum eſt: quando iam ipſe furor ceſſauit, quando deridendo ſaturati ſunt, quando cōtumeliando animum ſuum expleuerunt, quando deniq; omnia à ſe dicta ſunt, quæ volebant: tunc tenebræ apparent, vt ſaltem tunc ira depoſita, nōnihil ab hoc ſigno cōſequerētur.

§. 2. Fueritne ille ſolis defectus in ſolâ Iudęâ, an toto horizōte, quęrunt interpretes. Calu. in ſolâ Iudæâ fuiſſe exiſtimat, ſimiliterq; Beza, qui illud ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, interpretatur χώραν, *regionem Iudææ.* Caluin. etiam euidentius eſſe miraculum iudicat, ſi non toto orbe diffuſum fuerit. Alij vero non in vnâ ſolum parte, ſed toto orbe fuiſſe tenebras docent. Nam verba ſcripturæ, cum nihil obſtat, ſimpliciter, & vti ſonant accipienda ſunt. Deinde multas ob cauſas fieri poteſt, vt tenebrę certis in locis oboriantur. Vt terręmotu, grādine, nimbis, denſiſſimis nubibus. Deniq; omnes gētes ad defectionis illius cauſam quærendam excitandæ fuerunt, quemadmodum etiam factum legimus.

Occurrunt tamen: & auctoritate negatiua gentilium rem tantam definire moliuntur: non enim gentium hiſtorici rem tantam neglexiſſent.

Hic facilis eſt reſponſio. Nā qui hoc tēpore hiſtorici vixerint, & res geſtas ſcripſerint, vix vlli ſuperſūt. Pleriq; aut ante vixerūt, quorū monumēta tenemus, ideoq; hęc tēpora non attigerūt. Qui ſecuti ſunt, quorū pauciſſimorū libri ætatem tulerunt, compendio geſta perſtrinxerunt, ſcelerib. hōum narrandis intenti, rato mundū, & quæ in eo elementorū, cœlorūq; miranda contingerūt, in opera ſua contulerunt. Itaq; imperiti mihi ſemper viſi ſunt, qui in ſęcularib. literis iſta quęrunt. Nominēt hiſtoricos in quib. poni Eclipſin ſolis oportuiſſe arbitrantur: & videbunt plurima ab ipſis omiſſa, quæ aliis in libris occaſione aliquâ recenſentur. Nec tamen oīno ſęcularium teſtimonio deſtituimur. Orig. trac. 35. in Matth. Phlegontē Hadriani libertum citat: quamuis Origen. aliquando in ſolâ Iudæâ tenebras fuiſſe dicat. At lib. 2. contra Celſum. *De Sole*, inquit, a. Tiberij tempore obſcurato, quo imperante Ieſus creditur cruci affixus. & de magnis terrę motib. factis, ſcripſit Phlegon 13. vel 14. vt arbitror de tēporib. lib. Et deinde, ait cūcta tenebris obuoluta. Lucę ſanè iſta conueniunt. *Tenebras factas*, ait, *& ſolem obſcuratum.* In Chron. Euſe. ponitur res accuratius. Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ὁ κύριος ἡμῶν κατὰ τὰς περὶ αὐτοῦ προφητείας ἐπὶ τὸ πάθος προῄει, ἔτους ιθ τῆς Τιβερίου βασιλείας, καθ' ὃν καιρὸν καὶ ἐν ἄλλοις μὲν ἑλληνικοῖς ὑπομνήμασιν εὕρομεν ἱστορούμενα κατὰ λέξιν ταῦτα. ὁ ἥλιος ἐξέλιπεν. Βιθυνία ἐσείσθη. Νικαίας τὰ πολλὰ ἔπεσεν. ἃ καὶ συνᾴδει τοῖς περὶ τὸ πάθος τοῦ σωτῆρος ἡμῶν συμβεβηκόσι. γράφει δὲ καὶ Φλέγων ὁ τὰς Ὀλυμπιάδας .... περὶ τῶν αὐτῶν ἐν τῷ ιγ ῥήμασιν αὐτοῖς τάδε. τῷ δ' ἔτει τῆς ϹΒ. ὀλυμπιάδος ἐγένετο ἔκλειψις ἡλίου μεγίστη τῶν ἐγνωρισμένων πρότερον. καὶ νὺξ ὥρᾳ ς τῆς ἡμέρας ἐγένετο, ὥστε καὶ ἀστέρας ἐν οὐρανῷ φανῆναι. σεισμός τε μέγας κατὰ Βιθυνίαν γενόμενος τὰ πολλὰ Νικαίας κατεστρέψατο. καὶ ταῦτα μὲν ὁ δηλωθεὶς ἀνήρ. *In Latino ita verſum eſt.* Ieſus Chriſtus ſecundū Prophetias, quæ de eo fuerāt prolocutæ, ad paſſionē venit anno Tiberij 18. quo tēpore ēt in alijs Ethnicorū Commentarijs hęc ad verbum ſcripta reperimus: ſolis facta defectio: Bithynia terræ motu concuſſa, & in vrbe Nicęa ædes plurimæ corruerunt. Quæ omnia his cōgruunt, quæ in paſſione Saluatoris acciderant. Scribit vero ſuper his & Phlego, qui Olympiadarū egregius ſupputator,

latoreſt, in 13. lib. ita dicens: Quarto a. anno CCII. Olympiadis magna & excellens inter omnes, quę antè eam acciderant, defectio ſolis facta: dies hora 6. ita in tenebroſam noctem verſus, vt ſtellæ in cœlo viſæ ſint, terræq; motus in Bithynia Nicææ vrbis multas ædes ſubuerterit. Hæc ſupradictus vir.

Nec ſol⁹ Phlegō teſtatus eſt, ſed ēt Thall⁹: de illo Africanus τοῦτο τὸ σκότος ἔκλειψιν ἡλίου Θάλλος ἀποκαλεῖ ἐν τρίτῃ τῶν ἱστοριῶν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ ἀλόγως *Sine ratione, vt mihi videtur Thallus tenebras illas 3. hiſtor. Eclipſin putauit.* Nā cum Pleniluniū eſſet, nō poterat Eclipſis eſſe. Quī ēt Tert. Apolog. refert, ita veteres exiſtimaſſe. Eodē momento dies, mediū orbē ſignāte ſole, ſubducta eſt, *Deliquiū vtiq; putauerūt, q̄ id quoq; ſuper Chriſto prædicatū nō ſcierūt, & tamē eum mūdi caſū, relatū in archiuis veſtris habetis.* Meminit & Aug. l. 3. de ciu. Dei. c. 15. & Ep. 80. ad Heſ. Oroſ. l. c. 4. *aliquātos Græcorum libros* ait *id teſtari* Lact. l. 4. c. 19. à Sybillā p̄dictū refert. Nec ſanè p̄tereundū, q̄ ait Tertul. eſſe *in archiuis eorū*, quo mai⁹ ex Gētilib. nō p̄ōt dari teſtimonium. Sed p̄ręcipuū eſt S. Dionyſij teſtimoniū Epiſt. ad Polyc. vbi contra Apolliph. oſtendit Chriſti diuinitatē. εἰπὲ δὲ αὐτῷ, τί λέγεις περὶ τῆς ἐν τῷ σωτηρίῳ σταυρῷ γεγονυίας ἐκλείψεως. ἀμφοτέρω γὰρ τότε κατὰ ἡλιούπολιν ἅμα παρόντε τε καὶ συνεστῶτε, παραδόξως τῷ ἡλίῳ τὴν σελήνην ἐμπίπτουσαν ἑωρῶμεν· οὐ γὰρ ἦν συνόδου καιρός· αὖθίς τε αὐτὴν ἀπὸ τῆς ἐνάτης ὥρας ἄχρι τῆς ἑσπέρας, εἰς τὸ τοῦ ἡλίου διάμετρον ὑπερφυῶς ἀντικαταστᾶσαν. ἀνάμνησον δὲ τι καὶ ἕτερον αὐτόν· οἶδε γὰρ ὅτι καὶ τὴν ἔμπτωσιν αὐτὴν ἐξ ἀνατολῶν ἑωράκαμεν ἀρξαμένην, καὶ μέχρι τοῦ ἡλιακοῦ πέρατος ἐλθοῦσαν. εἶτα ἀναποδίσασαν καὶ αὖθις, οὐκ ἐκ τοῦ αὐτοῦ καὶ τὴν ἔμπτωσιν, καὶ τὴν ἀνακάθαρσιν, ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ κατὰ διάμετρον ἐναντίου γεγενημένην. τοσαῦτά ἐστι τοῦ τότε καιροῦ τὰ ὑπερφυῆ καὶ μόνῳ Χριστῷ τῷ παναιτίῳ δυνατά, τῷ ποιοῦντι μεγάλα καὶ ἐξαίσια ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός. ταῦτα εἴ σοι θεμιτὸν εἰπὲ, καὶ εἰ δυνατὸν, Ἀπολλόφανες, ἐξέλεγχε, καὶ πρὸς ἐμὲ τὸν τότε καὶ συμπαρόντα σοι, καὶ συνεωρακότα, καὶ συνανακρίναντα πάντα, καὶ συναγάμενον, ἀμέλει καὶ μαντείας τότε οὐκ οἶδ᾽ ὅθεν ὁ Ἀπολλοφάνης ἀπέρχεται, καὶ πρὸς ἐμὲ, ὥσπερ τὰ γιγνόμενα, συμβάλλων ἔφη, ταῦτα, ὦ καλὲ Διονύσιε, θείων ἀμοιβαὶ πραγμάτων. τοσαῦτα καὶ τὴν ἐπιστολὴν ἡμῖν εἰρήσθω· σὺ δὲ ἱκανὸς καὶ τὰ λείποντα προσαναπληρῶσαι, καὶ προσαγαγεῖν τελέως τῷ θεῷ τὸν ἄνδρα σοφὸν τὰ πολλὰ ὄντα, καὶ ἴσως οὐκ ἀπαξιώσοντα πρᾴως μαθεῖν τὴν ὑπέρσοφον τῆς θρησκείας ἡμῶν ἀλήθειαν.

Ab eo a. quære, quid ſentiat de defectione ſolis q̄ cum ſeruator in crucē actus eſt, extitit. Eram⁹ .n. vna ambo, & ſtabamus ad Heliopolim, lunā inopinato ſe ſoli obijcientem cernebamus, neq; .n. coniunctionis tempus erat: rurſuſq; cum eadē ab hora 9. ad veſperū ſe medię ſolis lineæ pręter naturæ ordinē opponebat. Redige a. etiam aliquid aliud ei in memoriā. Scit .n. etiam obiectū ipſum à nobis viſum eſſe oriri ab ortu ſolis; & ad ſolis extremū peruenire: poſtea repedare: rurſuſq; non ab eadē parte ſolis & obiectū & recęſſum euenire, ſed receſſum ab ea quæ, vt ita dicā naturali, ex diametro erat cōtraria. Hæc ſunt mirabilia illius temporis, quæ Chriſtus auctor rerum oīum efficere ſolus poteſt, qui facit magna & mirabilia quorum non eſt numer⁹. Hęc Polycarpe ſi fas tibi eſt ei dicito, & ſi potes Apollophanes, ea refelle, ēt contra me, qui tum ſc. tecum & adfui, & aſpexi, & exquiſiui oīa cum ſumma admiratione. Certe tum quidē ēt diuinare, haud ſcio vnde, Apollophanes cœpit & mihi tanquā quę fierēt, coniiciens, dixit. Sunt iſtæ, ô bone Dionyſi, diuinarū rerū viciſſitudines. Hęc à nobis quantū epiſtolæ ratio poſtulabat, dicta ſint. Tu vero & quę deſunt ſupplere potes, & p̄fectè offerre cōſecrareq; Deo virū q̄ magna ſapientia eſt p̄ditus, & q̄ forſitan nō grauatè ſuſtinebit placidè ſapiētiſſimā religionis noſtræ veritatē diſcere.

Vide Georgij Pachymerij Græcā paraphraſin. τί φῇς περὶ τῆς κατὰ τὸν σωτήριον σταυρὸν ἐκλείψεως ἀμφότεροι γὰρ ἡμεῖς, ἐγώ τε καὶ αὐτὸς, κατὰ τὴν τῆς αἰγύπτου ἡλιούπολιν παρόντες ἔθος γὰρ ἦν τότε τοῖς ὁπουδήποτε Ἕλλησιν ἀποδημεῖν εἰς αἴγυπτον μαθήσεως ἕνεκα. καθεωρῶμεν τὴν τοιαύτην ἔκλειψιν, καὶ ὅπως ξένη, καὶ παρὰ λόγον ἐγένετο, ἐθαυμάζομεν κατὰ διάμετρον γὰρ ἡ σελήνη τεσσαρεσκαιδεκαταία οὖσα, τῷ ἡλίῳ ἦν, καθ᾽ ὃν καιρὸν οὐδέποτε συμβαίνει ἡλίου ἔκλειψιν γίνεσθαι. εἰ μὴ γὰρ παρεμπέσοι ἡ σελήνη. καὶ ὑποδράμοι τὸν ἥλιον, οὐ μὴ γενήσεται ἡ τοῦ ἡλίου ἔκλειψις, τότε γοῦν οὐκ ἦν συνόδου καιρός. καὶ τὸ θαυμάσιον, ὅτι καὶ ἔκλειψις ἐγένετο ἀπὸ ὥρας ϛ. ἕως ὥρας ἐνάτης. καὶ ἀπ᾽ ἐνάτης ὥρας ἕως ἑσπέρας, πάλιν κατὰ διάμετρον τῷ ἡλίῳ ἡ σελήνη ἐγένετο. ἀνάμνησον δὲ καὶ ἕτερον αὐτὸν τοῖς ἀστρονομικαῖς ἀνάγκαις ἀκόλουθον. ἐν γὰρ τῇ κατὰ τάξιν ἐκλείψει τοῦ ἡλίου, ἐκ τοῦ αὐτοῦ μέρους τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου ἀνάγκη καὶ τὴν ἔμπτωσιν, δηλονότι τὴν σκότωσιν. καὶ πάλιν τὴν ἀνακάθαρσιν, δηλονότι τὴν φαῦσιν γίνεσθαι. τοῦ γὰρ ἡλίου ἄνω διερχομένου κατὰ τὸν οἰκεῖον κύκλον, καὶ τῆς σελήνης ὑποθεούσης κατὰ τὸν ἴδιον, ἀνάγκη περιλαμβάνειν τὴν σελήνην ὡς ἐλάττονα κατὰ πολὺ διερχομένην κύκλον. λοιπὸν εἰ καὶ ἀμφότεροι οἱ φωστῆρες τὴν ἐναντίαν τῷ παντὶ τρέχουσιν, ἀλλ᾽ οὖν ἡ σελήνη περιλήψεται. εἰκὸς γοῦν ἐν ᾧ ὁ μέρος ἐπισκοτεῖν συμπίπτουσα, τοῦτο καὶ ἀπολείπειν, ὥστε κἀκεῖνο φωτίζεσθαι. ἐν δὲ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σωτηρίου σταυροῦ, ἐπεὶ ἀπὸ ἀνατολῆς ἀκαιρίως συνῆλθεν ἡ σελήνη τῷ ἡλίῳ, καὶ πεποίηκε τὴν ἔκλειψιν. ἔδει δὲ πάλιν ὑπονοστεῖν εἰς τὸν οἰκεῖον τόπον, ἵνα ἡ τάξις αὐτῆς φυλαχθῇ. καὶ διὰ τοῦτο ἀπολιποῦσα τοῦτον πάλιν ὑπενόστησε, συνέβη. καὶ ἡ μὲν ἔκλειψις γέγονε σκοτισθέντος πρότερον τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους, τοῦ ἀνατολικοῦ δίσκου. μετέπειτα ὑποδραμούσης ταύτης ὅλον τὸν ἥλιον, καὶ ἤδη ἀρξαμένης ὑπονοστεῖν, εἰκὸς ἦν, τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ δίσκου πρῶτον ἀπολειπούσης ἵνα τὸ τῆς ἀνατολῆς καταλάβῃ μέρος ἐκεῖνο καὶ πρῶτον φωτίζεσθαι. τοιαῦτα τότε ἐτελέσθησαν τῷ παναιτίῳ μόνῳ θεῷ διατατόμενα καὶ κυβερνώμενα. σὺ δὲ λοιπὸν Ἀπολλόφανες, εἴπερ οὐκ ἀληθεύω, ἐξέλεγχε. ἐγὼ δὲ καὶ ἄλλο σε ἀναμνήσω, ὅτι σὺ τότε ἔνθους οἱονεὶ γενόμενος οὐκ οἶδ᾽ ὁπόθεν μαντείας ἀπήρχου, καὶ ἔλεγες, πρὸς ἐμὲ, ταῦτα ὦ καλὲ Διονύσιε, θείων πραγμάτων μεταβολαί. καὶ ἰδοὺ ἡ μεταβολὴ ἐκείνη, μετέθηκεν ἡμᾶς ἀπὸ τῆς πλάνης εἰς τὴν ἀλήθειαν, ἀπὸ τοῦ σκότους εἰς τὸ φῶς, ἀπὸ τοῦ θανάτου εἰς τὴν ζωὴν ἀπὸ τῶν εἰδώλων εἰς τὸν ὄντως θεόν. ταῦτ᾽ ἐγὼ πρὸς αὐτὸν κατ᾽ ἐπιστολὴν μὴ μηκύνων τὸν λόγον σὺ δὲ ὦ θεῖε Πολύκαρπε, προστίθει καὶ τὰ λειπόμενα, ἵνα προσαξῃς τοῦτον ἄνδρα σοφὸν, εἰς τὴν ὑπέρσοφον τοῦ χριστιανισμοῦ ἀλήθειαν.

Quid ſperas dictū ſi de celebri illo deliquio Solis, q̄ factū ſcitur Domino à ſalutari cruce pēdente. Ambo nos, ego nimirū & ipſe apud Heliopolin Ægypti p̄ſentes (nā ea inoleuerat apud gręcos cōſuetudo, vt vndecūq; peregrinationē in Ægyptū capeſſerēt, cauſa p̄diſcēdę Matheſ.) ambo ſine quā attētiſolarē hanc eclipſin p̄ſpeximus: & q̄ ſtupenda quadā nouitate ac p̄ter rationem Mathematicā cōtingeret impēdiò mirabamur. Luna q̄ppe 4. erat & 10. ad ſolē relata, iuxta diametri rōnem: quo q̄dem t̄pe nunquā alias cōtigit ſolis fieri deliquium. Neq; .n. eclipſis ſolaris accidit, niſi ſoli Luna interciderit, ſubq; ſolē intercalaris rectā ſuū peragat curſum. Tū vero importuna erat, & intēpeſtiua ratio interlunaris ſynodi. Sed & hoc admiratione digniſſimū. Ab hora ſiquidē 6. ad 9. vſq; ea contigit eclipſis, & à 9. aduſq; veſperā ſecundùm diametrū Soli Luna erat oppoſita. Proinde memoriā illi renoua alterius cuiuſpiam, q̄ ex aſtronomicis canonibus neceſſa-

Cur defectus ſolis non fuerit naturalis.

ceſſario conſequitur. Etenim in Solis eclipſi, quæ ſuo tandem ordine contingit, ex ipſa eadem parte ſolaris diſci neceſſe eſt fieri incidentiam, tenebrarum videlicet effuſionē, & ex obliquo repurgationē, hoc eſt illuſtrationem. Sole .n. ſurſum ꝓprium circulum permanente, Luna itidē ſuum ēt ſubtercurrente circulum, neceſſario Luna præuertit ſolis occurſum, vt q̃ minorem multò ambitū ſuo trāſcurſu cōficiat. Deniq; ētſi ambo hæc luminaria vim ingrediantur ipſi polo obuerſam: at certe Luna ſuo excurſu anteuertet ſolē. Cōſequens igitur fuerit ea parte Lunam obtenebreſcere qua incidit ſoli: atq; vt hac parte deſtituitur fraterno lumine, ita & illa parte oppoſita à ſole ipſo illuſtratur. Die a. ſalutaris illius crucis alioqui ab Oriente quam minimum coniuncta ſoli: prodigioſam tamen illam edidit eclipſin. Oportebat a. illam in proprium locū reuerti vt ordo illi connaturalis aſſeruaretur, hinc cōtigit vt ſole rurſus relicto redierit (ad ſuum locum.) Et hęc quidē eclipſis facta eſt, obſcurata prius parte ſolaris diſci reſpicientis Orientē, deinde Luna totū ſubtercurrente Solem, cum iam cœpiſſet reuerti, conueniebat ipſa occiduam partē diſci primò deſerente (vt Orientalem partem occuparet) ꝙ illa occidua pars ēt primo illuminaret. Hæc ſunt quæ ꝑ prouidentiā Dei ſolius rerū opificis oīa diſponentem moderātemq; id temporis perfecta ſunt. Cui minus vera prædico, ô Apollophanes, tibi per me licebit in poſterum, ea vt coarguas. Ego interim memoriam tibi refricabo facti alterius. Tu .n. perinde atq; numine quopiam tū afflat⁹ (quo a. non ſatis ſcio) primitias quaſdā diuinationis depromebas, cum ad me conuerſus diceres. Hæc, ô ꝑclare Dionyſi, diuinarū vicariæ permutationes rerū ſunt. Ecqua tādem illa eſt rerum vicaria mutatio, quæ nos ab errore traduxit ad veritatem, ad lucem clariſſimam à tenebris tranſcripſit à morte reuexit ad vitā, deniq; ab impuriſſimis idolis ad veriſſimi Dei latriam aſciuit. Hęc ego ad ipſum ſecundum epiſtolæ rationē ſermonem minimè producens. Si qua deſiderabūtur, tuæ erūt partes, ô eximie Polycarpe, ſupplere, quę deſunt: quib. virum hunc cum primis ſapientē conciliare poſſis ſapientiſſimæ Chriſtianæ religionis veritati.

Clariſſime in Scholijs ſuis S. Maximus exponit Dionyſium, cuius verba adſcribere vtile fuerit, ſic .n. magnitudo miraculi intelligetur. *σημείωσαι pag.* 318. *& Iſidorus Pariſienſ. Morelianæ anno* 1562. ἐντεῦθεν τὴν λύσιν τοῦ παρὰ τῷ εὐαγγελιστῇ Λουκᾷ ἀπορήματος. οὐδεὶς δὲ τὸ ξένον τοῦ τρόπου καὶ τοῦ θαύματος διηγήσατο, εἰ μὴ μόνος οὗτος. τοῦ γὰρ θείου Λουκᾶ εἰπόντος, ἀπὸ ϛ. ὥρας σκότος ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ κυρίου γενέσθαι, τοῦ ἡλίου ἐκλείποντος, παρὰ πᾶσιν ἀμφεβάλλετο, πῶς ἔκλειψιν ἐκάλεσε ταύτην τῆς σελήνης τεσσαρεσκαιδεκαταίας οὔσης, οὐ μὴν συνόδου οὔσης ἡλίου καὶ σελήνης. οἱ γὰρ ἐξηγηταὶ σχεδὸν πάντες μεταγενέστεροι πολλῷ τῶν χρόνων τούτων ὄντες, ὑπέλαβον τὸν ἥλιον αὐτὸν ἀποβαλεῖν τὰς ἀκτῖνας τὰς τρεῖς ὥρας, ἕως τῆς ἐνάτης. ἐνταῦθα μέντοι καὶ ὁ ξένος τρόπος εἴρηται τῆς ἐκλείψεως. φησὶν οὖν ὅτι ἀπ' ἀνατολῶν τεσσαρεσκαιδεκαταία οὖσα. οὐ γὰρ ἦν συνόδου καιρὸς. ἔφθασεν ὥραν ϛ. τὸν ἥλιον, καὶ ἐμπεσοῦσα εἰς αὐτὸν ὑπέδραμεν, αὐτὸν εἰσβάλλουσα εἰς τὸ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου μέρος. ὅθεν καὶ ἦλθεν ἡ σελήνη, καὶ εἰσέβη ὑποτρέχουσα αὐτὸν καὶ ἀναποδίζουσα, ἕως οὗ ὅλον τὸν αὐτοῦ δίσκον ἐσκίασεν. ἔδει οὖν, εἰ ἦν κατὰ τὸ σύνηθες ἔκλειψις, ἐκ τοῦ αὐτοῦ μέρους καὶ τὴν ἔκλειψιν, καὶ τὴν ἀνακάθαρσιν γενέσθαι, οἷ ὅτε ὑποτρέχει ἡ σελήνη τὸν ἥλιον, φέρε εἰπεῖν, ἐξ ἀνατολῶν πρῶτον ἀντιφράττει μέρος τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου τὸ ἀνατολικὸν, ὅπερ καὶ ἤρξατο ὑποτρέχειν. ἐκεῖθεν οὖν ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους καὶ ἀνακαθαίρεσθαι ἄρχεται ὁ δίσκος τοῦ ἡλίου, τῆς σελήνης ἐπὶ δυσμὰς τρεχούσης καὶ πρῶτον ἀνακαλυπτούσης μέρος ἐν τῷ παρελέναι καὶ παρατρέχειν τὸν ἥλιον, ὃ καὶ πρῶτον ἐκάλυψε, τουτέστι τὸ ἀνατολικὸν. ἐπὶ δὲ τοῦ σωτηρίου πάθους οὐχ οὕτω γέγονεν, ἀλλὰ τοὐναντίον. ἐξ ἀνατολῶν γὰρ ἐλθοῦσα ἡ σελήνη ὑπέδραμε τὸν ἥλιον, καὶ ἔφραξεν ὅλον τὸν δίσκον αὐτοῦ. εἶτα οὐκέτι ἐπὶ δυσμὰς παρῆλθεν, ἀλλ' ἀνεπόδισε πάλιν ἐπὶ ἀνατολὰς, καὶ ἐγύμνωσε πρῶτος μέρος τὸ δυτικὸν τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου. εἰς τοὐπίσω γὰρ ἀνέδραμεν ἐπὶ τὸ ἐναντίον διάμετρον τοῦ ἡλίου ἐπὶ ἀνατολάς. ὥστε μηκέτι τὴν ἐμπίλωσιν καὶ τὴν ἀνακάθαρσιν ἐκ τοῦ αὐτοῦ μέρους γενέσθαι. μέμνηται μὲν καὶ Φλέγων ὁ ἑλληνικὸς χρονογράφος ἐν τρισκαιδεκάτῳ χρονογραφιῶν ἐν τῇ σγ. ὀλυμπιάδι, τῆς ἐκλείψεως ταύτης παρὰ τὸ εἰωθὸς αὐτὴν λέγων γενέσθαι. οὐ μὴν τὸν τρόπον ἀνέγραψε. καὶ Ἀφρικανὸς δὲ ὁ ἡμέτερος ἐν πέμπτῳ χρονογραφιῶν, καὶ Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου ἐν ταῖς αὐταῖς μέμνηται τῆς αὐτῆς ἐκλείψεως.

Quâ quidē ex re apparet Eclipſin illā non in ſolâ Iudæâ fuiſſe, cum luna totū orbē ſolis ſubierit, totū obſcurarit, idq; 3. horas integras, deniq; & Chriſti diuinitas & potentia, quæ in cruce pendens lunam quæ meridie è diametro ſoli obuerſa erat, ex antipodum climate euocarit, & ſoli ſubdere ſe iuſſerit, & videri id potuit, in Palæſtina, ſicut in Ægypto, nam Heliopoli illi viderunt. Interim hoc miraculum præteriit, manſit tamen obſtinata Iudæorum durities.

VERSVS 46.

Et circa horā nonā clamauit voce magna, dicens: Eli, Eli, lāmaſabachtani, hoc eſt: Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me?

QVÆSTIO I.

Quomodo voce magnâ, & cur clamarit?

§.1. NAturale eſt eos, qui moriuntur præſertim virium, & ſpirituum defectu, vocem oīno deficere, tandem & motū, & reſpirationē, cordisq; ſyſtolen & caſtolē, quocirca voces, quas magnas in morte, & ꝓpe mortem dedit, miraculoſæ fuerunt: diuinâ potentiâ in corpore ſemimortuo prolatæ. Quocirca etſi plura miracula cōtigerunt, tamē vocis viuido ſono magis quam cæteris motus eſt centurio, vt crederet eſſe filium Dei. ita Marc. 15. 39 *Videns autem centurio, quia ſic clamans expiraſſet*, ait: *Vere hic homo filius Dei erat.* Quâ re monemur nihil eſſe efficaci⁹ verbo Dei, quod maximè corda permouet, quod miraculis cunctis ſupereminet. Cur debiliū ſit vox exigua, vel nulla, cauſa eſt, quod vires deſint, quibus aer violenter elidatur: ſonus enim fit ictu aëris, celeri acutus, tardo obtuſus.

§.2. Chriſtus protulit verba illa: *Eli, Eli lammaſabbactani, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me.* Syrus non habet אלי *eli*, ſed איל il. *Deus* deinde למנא pro למה, *lemana*, pro *lamma*. nam lāma Hebræū eſt. Verbū שבקתני *ſebachtani* Syrū eſt. & in gloſſa interpretatio eſt עזב, ꝙ eſt *reliquit*. Varie corrupta fuere Biblia manuſcripta apud Franciſc. Lucam, q̃ ſunt cathedralis Eccleſię Andromarenſis habent *Lammazaptani.* In Marco *Lemazabdani.* Sic alia in Matthæo, alia in Marco lemazabdani, alia græca, λέμμα λίμα, λέμα, quę vitia ſcriptorum ſunt, non a. Euangeliſtarū. Hoc difficilius eſt. An dixerit Eli Eli? ἐλοὶ ἐλοί? Hoc .n. Marcus habet. Multi aiunt dixiſſe *Eli*, quia ita habetur in Pſal. 21. non *eloi*. Hebraicè .n. locutus eſt. Verum hoc facile refutatur. Etſi enim Pſalmi verba recitat, non Hebraicè tamen, ſed Syriacè loquitur. Nam verbum Sabacthani, aut σαβαχθάνι omnes concedunt eſſe Syrū, & in Pſal. eſt עזבתני ghazabthani. Deinde aiunt milites conieciſſe de Elia, quaſi vocatus eſſet Elias, & vocaſſet Eli. ꝙ non couenit, ſi ſic dixiſſet Elahi, vel Elohi.